

České kořeny bulharské matematiky

Martina Bečvářová

Úvodní slovo

In: Martina Bečvářová (author): České kořeny bulharské matematiky. (Czech). Praha: Matfyzpress, 2009. pp. 3–5.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/400940>

Terms of use:

© Bečvářová, Martina

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

ÚVODNÍ SLOVO

Tato monografie vznikala v letech 2007 až 2009 na Ústavu aplikované matematiky Dopravní fakulty ČVUT v Praze a na Fakultě matematiky a informatiky univerzity sv. Klimenta Ochridského v Sofii. Z velké části je věnována životu a dílu čtyř českých matematiků, Teodora Monina (1858–1893), Františka Vítězslava Splítka (1855–1943), Vladislava Šaka (1860–1941) a Antonína Václava Šourka (1857–1926), kteří v osmdesátých letech 19. století odešli do Bulharska, jež po osvobození z turecké nadvlády prožívalo své obrození, a zapojili se tam do budování bulharské vědy a bulharského školství.

Po příchodu do Bulharska se naučili bulharsky, začali vytvářet osnovy výuky matematiky a deskriptivní geometrie na středních a vysokých školách, podíleli se na vzniku vědecké práce i na zrodu a životě místní vědecké komunity.

Napsali první bulharské metodiky výuky matematických předmětů, sestavili stručné a názorné pomocné učební texty a sbírky úloh. Během několika málo let přeložili do bulharštiny některé české učebnice matematiky a deskriptivní geometrie, které se staly vzorovými učebnicemi pro první generaci bulharských žáků. Ve druhé fázi „své mise“ sepsali podle českých vzorů nové učebnice, kterým se dostalo celoplošného rozšíření a které byly používány téměř do konce první světové války. Díky svému vzdělání, odbornosti a všestranným aktivitám se podíleli na tvorbě bulharské matematické terminologie, která se až na nevelké změny užívá do současnosti. Na základě svých zkušeností z Čech vedli místní matematicko-fyzikální komunitu ke sjednocení a vytvoření odborného spolku a přiměli ji k vydávání odborných, všeobecně vzdělávacích i popularizačních periodik. Zapojili se také do mezinárodní propagace bulharských odborných i pedagogických výsledků. Ke všem těmto činnostem byli inspirováni aktivitami rozvíjenými v českých zemích zhruba o dvě desetiletí dříve, tj. od šedesátých let 19. století.

Po většinu aktivního života udržovali těsné kontakty s českými matematiky. Byli dopisujícími či zakládajícími členy Jednoty českých matematiků, sledovali veškeré dění v Čechách, v odborných časopisech pravidelně informovali bulharskou komunitu o činnosti Jednoty, o českých učebnicích, monografiích a časopisech, psali recenze na české práce apod. Přispívali také do Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky a do Zpráv Královské české společnosti nauk.

* * * * *

První část monografie stručně popisuje komplikovanou historii Bulharska a česko-bulharské politické, kulturní a hospodářské styky a vztahy. Naznačuje

také příčiny a motivy, které v poslední třetině 19. století vedly k odchodu některých našich vzdělavců na Balkán.

Druhá část monografie podrobně popisuje ve čtyřech samostatných kapitolách osudy, pedagogickou a vědeckou práci, matematické i nematematické aktivity výše uvedených matematiků, o nichž v naší matematické komunitě není téměř nic známo. Tím přispívá i k podrobnějšímu pohledu na rozvoj české matematické společnosti mimo naše území. Tyto partie byly sepsány na základě archivního bádání, studia knižní i časopisecké literatury, odborných časopiseckých prací a novinových zpráv. Dále jsou otištěny dvě Šourkovy vzpomínky, jež dokreslují atmosféru na českých školách v sedmdesátých letech 19. století a ukazují životní a pracovní podmínky v Bulharsku tak, jak je vnímali v osmdesátých letech 19. století Češi, kteří vyslyšeli výzvu nového bulharského státu a přišli mu pomáhat.

Ve třetí části monografie jsou uvedeny bibliografické přílohy. Jedná se o seznamy publikací T. Monina, F. V. Splítka, V. Šaka a A. V. Šourka.

Čtvrtou částí monografie je obrazová příloha obsahující reprodukce některých dokumentů a fotografií. Práci uzavírá krátké anglické resumé.

* * * * *

Při studiu a zpracování archiválií, při analýze bulharských učebnic a při přepisu a překladu originálních textů jsem se potýkala s jazykovými problémy, které byly způsobeny zejména bulharštinou devatenáctého století, změnami terminologie a kolísáním tvarů českých a bulharských jmen. Další komplikace pramenily z toho, že se značná část dobových materiálů (dokumentů, litografií a tisků, výročních zpráv apod.) nedochovala. Přesto se domnívám, že chybějící prameny by poskytly jen další podrobnosti, ale celkový pohled na aktivity čtyř výše uvedených matematiků by se výrazněji nezměnil.

Děkuji všem kolegům, kteří se mnou v uplynulých třech letech diskutovali o počátcích bulharské matematiky a českém přínosu k rozvoji bulharského školství a kultury. Z těchto rozhovorů vplynula řada cenných podnětů. Mé poděkování patří zejména prof. RNDr. Zbyňku Nádeníkovi, DrSc., který výraznou měrou přispěl ke vzniku kapitol analyzujících Moninovy matematické práce a Šourkovy vysokoškolské učebnice deskriptivní a projektivní geometrie. Dále děkuji PhDr. Marcelu Černému, Ph.D., ze Slovanského ústavu AV ČR, v. v. i., za neocenitelnou pomoc při překladech z bulharštiny, studiu bulharských dějin, kultury a literatury a při shromažďování informací o knižních a archivních materiálech vztahujících se k dílu V. Šaka. Je mou milou povinností poděkovat profesoru Ljubomiru Lilovovi z Katedry analytické mechaniky Fakulty matematiky a informatiky univerzity sv. Klimenta Ochridského v Sofii, bez jehož obětavé pomoci by nemohly být úspěšné mé studijní pobyty v Sofii podporované Ministerstvem školství Bulharské republiky a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Za zapůjčení Splítkových rodinných a archivních materiálů a všestrannou podporu děkuji

paní Nadě Lukášové ze Sofie a její dceři Petje Karajanevové. Za pomoc při pátrání po archivních a knižních materiálech uchovaných v Plovdivu děkuji docentce Žoržetě Čolakové, proděkance Filozofické fakulty Plovdivské univerzity Paisije Chilendarského. Mé poděkování náleží také RNDr. Janě Hromadové, Ph.D., z MFF UK za počítačové zpracování některých obrázků, PhDr. Janu Škodovi z Archivu hlavního města Prahy za pomoc při náročném archivním pátrání a mému manželovi doc. RNDr. Jindřichu Bečvářovi, CSc., za pečlivé pročtení rukopisu, rady, všestrannou podporu, povzbuzování a nekonečnou trpělivost.

Děkuji pracovníkům archivů a knihoven, kteří mi při pátrání po archiváliích a literatuře pomáhali. Při práci byly využity zejména materiály z následujících institucí: Archiv ČVUT v Praze, Archiv Univerzity Karlovy, Archiv Univerzity ve Vídni, Archiv Technické Univerzity ve Vídni, Muzeum a archiv univerzity sv. Klimenta Ochridského v Sofii, Archiv Akademie věd ČR v Praze, Národní archiv České republiky v Praze, Ústřední státní archiv v Sofii, Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, Archiv Ministerstva zahraničních věcí Bulharské republiky, Archiv hlavního města Prahy, Archiv města Sofie, Státní okresní archiv v Jičíně, Státní okresní archiv v Hradci Králové, Státní okresní archiv v Kutné Hoře, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Státní okresní archiv v Litoměřicích se sídlem v Lovosicích, Státní okresní archiv v Písku, Státní oblastní archiv v Plzni, Státní oblastní archiv v Praze, Státní oblastní archiv v Třeboni, Státní oblastní archiv v Zámrsku, Státní oblastní archiv ve Slivenu, Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR v Praze, Slovanský ústav AV ČR v Praze, Knihovna Matematicko-fyzikální fakulty UK, Knihovna Matematického ústavu Akademie věd ČR, Knihovna Fakulty matematiky a informatiky univerzity sv. Klimenta Ochridského v Sofii, Knihovna Univerzity sv. Klimenta Ochridského v Sofii, Knihovna univerzity Paisije Chilendarského v Plovdivu, Knihovna Ivana Vazova v Plovdivu, Základní knihovna Akademie věd ČR v Praze, Knihovna Bulharské akademie věd v Sofii, Národní knihovna v Praze, Slovanská knihovna v Praze, Knihovna J. A. Komenského v Praze, Bulharská národní knihovna sv. Cyrila a Metoděje v Sofii, Archiv Základní školy Kaznějov, Knihovna a muzeum oblastního reálného gymnázia ve Slivenu.

Martina Bečvářová